

BOEKBEOORDELINGEN

KLAUS SCHALLER, Herausgeber, *Schule und Leben, ein Repertorium zur Bildungsorganisation und Bildungsökonomie*, Leibniz Verlag, Hansisches Druck und Verlagshaus, Hamburg 1967, 299 S.

Dit boek behoort tot een serie *Repertorien, zum Hochschulstudium, Reihe Pädagogik*, waarin niet minder dan 21 van zulke delen zijn voorzien. Elk van deze geschriften beoogt de studenten een eerste overzicht te geven van een aspect der opvoedkunde. In dit deel vinden wij een inleiding van de hand van de redacteur van de reeks. Deze wordt gevolgd door min of meer uitvoerige ontleningen aan de relevante literatuur. Er is voorts een uitvoerige bibliografie. Ik vind het een teleurstellende gedachte dat de studenten aan Duitse universiteiten op deze wijze omtrent de vragen van onderwijsorganisatie zouden worden georiënteerd. Hun blik wordt hier uitsluitend op het West-Duitse taalgebied gericht. De problemen omspannen evenwel de gehele wereld en men mocht verwachten dat hun daarvan door verwijzing althans naar Engelstalige publicaties iets duidelijk zou worden gemaakt. Daarmede zou een actuele benadering van schoolorganisatorische vragen bevorderd zijn. Een aantal ontleningen van uitsluitend historisch belang zouden achterwege hebben kunnen blijven. Verscheidene zwaarwichtige maar daarom nog niet vruchtbare beschouwingen over het schoolwezen tegenover de machten hadden kunnen vervallen. In plaats daarvan had kunnen worden ingegaan op onderwerpen als leerplanconstructie, doorstroming der leerlingen, school en sociale mobiliteit, meting van onderwijsresultaten, het introduceren van vernieuwing, het beheer van het schoolwezen, de onderwijsstatistiek, sociale diensten en nog een reeks andere aangelegenheden, die in de internationale literatuur in discussie zijn. De in dit boek voorkomende paragrafen over de Duitse schoolhervorming en de economie van het schoolwezen zouden in een dergelijke opzet zeker passen. Ook het artikel van Schultze over de onderwijssituatie in de Bondsrepubliek, Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten biedt de door mij beoogde concretisering. Maar deze lichtpunten vermogen niet goed te maken wat aan de opzet van het geheel ontbreekt.

PH. J. I

S. JOHN EGGLESTON, *The social context of the school*, Routledge and Kegan Paul, Broadway House, 68-74 Carter Lane, Londen E.C.4. 1967, 116 p.

Dit boek is verschenen in „the students library of education”, waarvan Prof. J. W. Tibble te eicester de redacteur is. De delen van deze serie zijn bedoeld als een eerste inleiding van de studenten in een aspect van de opvoedkunde. De auteur van het onderhavige deel behandelt onderwijs en milieu. Hij bespreekt de betekenis van het recruteringsgebied der school voor haar werk. Daarbij geeft hij een goed geordend en boeiend

overzicht van de uitkomsten van sociologisch onderzoek in Engeland en de Verenigde Staten. Dit deel is ook voor Nederlandse lezers bijzonder nuttig. Daarna volgen hoofdstukken over de betekenis van het bevolkingsverloop in het recruiteringsgebied, de invloed van het bestuur der scholen in dat gebied en de aantrekkingskracht van de locale arbeidsmarkt. Voorts bespreekt de auteur de inwerking van de groep der leeftijdsgenoten op het kind. Er is voorts een kort hoofdstuk met conclusies. Na elk hoofdstuk en aan het einde van het boek zijn er selecte bibliografische aanwijzingen. Dit is een model-inleiding, waarvan ook anderen dan studenten kunnen profiteren.

PH. J. I.

JEROME S. BRUNER en medewerkers, *Studies in Cognitive Growth*, XVII + 343 blz., Wiley Sons, New York, 1967.

Dit boek is aan J. Piaget opgedragen. Terecht. Een aantal experimenten van Piaget over de „conservatie” is door Bruner en zijn medewerkers herhaald, veranderd en uitgebreid.

Bruner vertelt in zijn voorwoord over het contact, dat hij met Piaget en zijn medewerkers. (b.v. Inhelder) heeft gehad.

Hij noemt hem vriend en mentor. Men zou zich echter vergissen, indien men hieruit zou afleiden, dat Bruner een volgeling van Piaget is geworden. Integendeel. Hij laat door zijn experimenten zien, dat Piaget's theorie van de kinderlijke ontwikkeling niet bruikbaar is.

De stadia, die Piaget onderscheidt in de intellectuele ontwikkeling, blijken artefacten te zijn, die door een bepaalde manier van vragen bij kinderen uit een Geneefs milieu te voorschijn komen. Indien men echter de oorspronkelijke experimenten varieert, de kinderen op verschillende wijze hulp biedt of met kinderen uit andere culturen werkt, dan verkrijgt men andere resultaten.

Dit boek van Bruner is een belangrijk boek, over het algemeen helder geschreven en met talrijke interessante experimenten gedocumenteerd.

Na een inleiding van twee hoofdstukken over „cognitieve groei” in het algemeen, waarin Bruner een overzicht geeft over moderne opvattingen en experimenten op het gebied van de motorische, visuele en symbolische „voorstellingen” („inactive” „iconic” en „symbolic” representation en hun onderlinge samenhang, bespreekt hij in de volgende hoofdstukken, een serie experimenten met Amerikaanse kinderen.

Het derde hoofdstuk: „On equivalence” bevat experimenten met kinderen van 6-18 jaar over de principes van ordening van voorwerpen en plaatjes, die deze kinderen gebruikten.

Het vierde hoofdstuk behandelt de strategieën, die kinderen van 6-11 jaar bij het spel „Twintig vragen” lieten zien.

Hoofdstuk vijf gaat over het herkennen van min of meer onscherpe foto's.

Over de strategie bij het vinden van eenvoudige patronen, het ordenen van cilinders van verschillende afmetingen en het beoordelen van de relatie vol-leeg, bij geheel of gedeeltelijk gevulde cilinders van verschil-

lende grootte handelen de volgende hoofdstukken. De wijze, waarop motorische, visuele en symbolische voorstellingen hier een rol spelen, komt hier o.a. in discussie.

In de twee volgende hoofdstukken zijn de bekende „conservatieve” experimenten van Piaget op ingenieuze wijze gemodificeerd en gevarieerd.

Merkwaardig is hier b.v. de vondst, dat in een bepaald geval het aantal „foutieve” antwoorden met de leeftijd toeneemt. Om de kinderen de invariantie van de hoeveelheid van een vaste stof bij vervorming te laten ontdekken, worden drie methoden gebruikt.

1. het geven van reeds bekende „hulpbegrippen” (labeling),
2. het zelf laten uitvoeren van de vervorming en,
3. het onzichtbaar maken van de vervormingen (screening).

De resultaten van deze experimenten zijn met Piaget's theorie niet te verklaren.

In de drie volgende hoofdstukken worden experimenten met kinderen uit Senegal, Alaska en Mexico besproken. Het onderwerp is weer de equivalentie- en invariantiebegrippen. Het belangrijkste resultaat van deze experimenten is wel, dat de grootste verschillen hier *niet* gevonden worden tussen kinderen uit verschillende culturen, maar tussen kinderen, die *niét* en *wèl* naar school gaan. De intellectuele „groei” is dus niet een „vanzelf” verlopend proces, dat onafhankelijk is van de aard der menselijke contacten, een „rijping” van de hersenen zonder meer.

De verklaring voor de verandering van het inzicht en de wijze van ordening van kinderen kan niet in een logische theorie, zoals die van Piaget, gezocht worden. Alleen een psychologische theorie, die overigens in dit boek ook niet voorkomt, zal een verklaring van de ontwikkeling, kunnen geven.

Dit boek is de vrucht van een internationale uitwisseling van ideeën. Bruner heeft niet alleen met Piaget, maar ook met Russische psychologen uitvoerig contact gehad.

Het hier besproken boek van Bruner: „Towards a theory of instruction” berust voor een deel op de experimenten in dit boek beschreven. Dit voorgaande boek is didactisch misschien van meer belang dan „Studies in cognitive growth”, maar toch kan een didacticus uit het besproken boek veel leren. De „ontwikkeling” van het kinderlijke denken is geen autonoom proces. De juiste hulp, die geboden moet worden bij deze ontwikkeling wordt meestal slechts intuïtief gevonden door leraren en onderwijzers; hun vondsten worden echter helaas niet systematisch vastgelegd.

Het zou de moeite waard zijn, indien analoge experimenten in vele scholen zouden worden genomen, vóór men overgaat tot de invoering van z.g. nieuwe leergangen voor h.a.v.o. en m.a.v.o. die dikwijls alleen maar toepassingen zijn van oude misverstanden over de intellectuele ontwikkeling van kinderen.

Dit boek van Bruner en medewerkers is een inspirerend boek. Het stimuleert tot verder onderzoek. Het is een belangrijke oase in de woestijn der behavioristische, voor het levende onderwijs, onvruchtbare leertheorieën.

Geraffineerde statistische berekeningen komen in dit boek niet voor, zijn in dit stadium ook niet nodig.

Bruner exploreert, laat veel vragen open, wekt verwondering. Bovenal is dit boek echter de moeite waard om de fraaie wijze, waarop de wetenschappelijke discussie over een moeilijk onderwerp wordt gevoerd en de perspectieven, die worden geopend op een vruchtbare samenwerking tussen psychologie en didactiek.

J. KONING

W. M. NIJKAMP e.a., *Waarheen met onze 5 tot 7-jarigen* Uitgave Vermande Zonen te IJmuiden, 1967.

Dit geschrift, waaraan meewerkten E. M. Blanken, N. IJ. Vlietstra, M. Brandenburg, A. J. Vreugdenhil, J. P. Pieters-Cortel en R. Augustijs, is een antwoord op het in P.S. uitvoerig besproken N.O.V.-rapport: Nieuwe onderwijsvormen voor 5 - tot 13- à 14 jarigen. Mej. Nijkamp meent, dat dit rapport weliswaar getuigt van een knappe diagnostiek over de situatie, maar dat de voorgestelde therapie, althans voor kleuters, verkeerd is gekozen. Haar kritiek op het rapport, die soms vrij scherpe vormen aanneemt, mondt uit in een pleidooi voor de kleuterschool, die zich na 1945 drastisch heeft vernieuwd. In dit pleidooi vervagen wel eens de grenzen tussen de empirische en de ideale kleuterschool, waarbij de eerste door de laatste in belangrijke mate verdrongen wordt. Zo lezen we b.v.: „Van de eerste schooldag af wordt ernaar gestreefd de kleuters zelfstandig te maken. Dit streven is overigens reeds meer dan een halve eeuw in de verantwoord werkende Fröbel- en Montessorikleuterscholen aanwezig geweest. De kleuterleidsters zijn daar meestal zo goed in geslaagd, dat menige, wat conservatieve eerste klasonderwijzeres de verzuchting slaakte liever kinderen „zo van moeder thuis” in haar klas te krijgen dan van een kleuterschool, omdat de laatste zo zelfstandig waren, dat ze uit de bank liepen om zelf een potlood of andere ontbrekende zaken te halen. Ook de klacht dat kleuterschoolkinderen op alles commentaar hebben, heb ik persoonlijk dikwijls te horen gekregen!”

Een dergelijk enthousiasme voor de kleuterschool doet enerzijds wel-dadig aan, maar we horen doorlopend, dat deze school zoveel beter is dan de lagere school: „Het merkwaardige is dat in brede kringen geconstateerd is, dat na 1945 het kleuteronderwijs veel verder is voortgeschreden op het pad der onderwijsvernieuwing dan het lager onderwijs, vooral ook wat de meer psychologisch gefundeerde omgang met het individuele kind betreft. Verschillende schoolartsen hebben mij medegedeeld, dat zij steekhoudender gegevens over een kind van de eerste of tweede klas lagere school ontvangen, wanneer zij zijn vroegere kleuterleidster onder-vroegen, dan wanneer zij zijn klasseleerkracht om inlichtingen verzochten”. Mej. N. meent dat dit mogelijk is, omdat de instelling van de kleuterleid-ster op het kind meer individueel gericht is.

Ook de kinderarts M. Brandenburg uit vele bezwaren tegen een vroegde leerplicht: de oplossing moet niet gezocht worden in de verschui-ving van de leerplicht naar een jongere leeftijd, maar in verbetering van

het kleuteronderwijs, waartoe één van de middelen duidelijk voor de hand ligt, namelijk kleinere klassen, zodat meer individuele aandacht aan de kinderen kan worden geschonken. Brandenburg acht het uit een oogpunt van geestelijk volksgezondheid een zeer ongelukkige maatregel om de kleuters een jaar eerder aan het huidige kleuteronderwijs te onttrekken op de wijze, zoals voorgesteld in het bewuste rapport.

Het is mij in het kort bestek van een recensie niet mogelijk op alle hoofdstukken van dit geschrift in te gaan. Met veel ben ik het eens; toch zijn er duidelijke bezwaren. Niettemin heeft het boekje van Mej. Nijkamp e.a. ons voldoende materiaal in handen gegeven om het gesprek over de 5 tot 7-jarigen opnieuw te openen.

J. W. V. HULST

DR. R. DUJARDIN/L. ADRIAENSSENS, „*Rekenproef 4e jaar*” – handboek. Uitg. De Sikkel, N.V., Antwerpen. Prijs 380 B.frs.

Deze publicatie die ter beschikking wordt gesteld van de mensen in de praktijk, wil niet alleen een instrument zijn tot controle van het onderwijsrendement, maar vooral een middel tot didactische bezinning en tot onderwijsverbetering.

Aan deze proef zijn eisen gesteld, die doorgaans bij een psychometrische test worden aangetroffen. Toch is de gehele proef afgestemd op de gebruikelijke beoordelingsschaal van het onderwijs. Zo ontstond dus een functioneel instrument, dat schoolorganisatorisch bruikbaar is.

De proef is afgestemd op het niveau einde vierde leerjaar, omdat op die tijd reeds een belangrijke etappe in het assimilatieproces van het vak rekenen is doorlopen en omdat algemeen wordt aanvaard dat op die leeftijd (± 10 jaar) een voortschrijdende evolutie naar een hoger denkniveau plaats vindt.

In grote lijnen komt de inhoud van het boek neer op het volgende.

1. Het onderzoek van het criterium tegen de achtergrond van het toepassingsveld: de bestaande klassikale school en de traditionele onderwijspraktijk.
2. Een beschrijving van de experimentele gegevens van de voorlopige proef.
3. Een volledige beschrijving (met analyse en nabespreking) van de definitieve proef.
4. Een uitvoerige beschouwing over de pedagogisch-didactische conclusies m.b.t. dit rekenonderzoek.
5. De modellen van de rekenproef met de daarbij behorende lijsten betreffende ijking.

De correctiesleutels (4), uitgevoerd in vier verschillende kleuren, zijn los toegevoegd.

Wij zijn van mening dat deze didactische peilproeven ons zeker kunnen inlichten over de vorderingen van de leerlingen en als zodanig staan ze duidelijk in dienst van het evaluatievraagstuk bij het rekenonderwijs.

J. M. WIJLAARS

didactisch medewerker aan het
Wetenschappelijk Bureau Onderwijs
te Rotterdam.

DIS, DR. L. M. VAN E.A.,

„*Didactische handleiding voor de leraar in de moedertaal*”. Met bibliografie (bijgewerkt tot mei 1967).

Uitg. J. M. Meulenhoff, J. Muusses, P. Noordhoff 4e druk, 1967.

In samenwerking met de Ped. Centra en met de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde heeft het bestuur van de Vereniging van leraren in levende talen een commissie onder leiding van Dr. L. M. van Dis verzocht een beknopte didactiek te schrijven, in het bijzonder ten dienste van de aankomende leraar.

Deze heldere leidraad begint, ons inziens terecht met een zorgvuldige beschouwing over het spreekonderwijs, waarbij problemen als declamatie, de spreekbeurt en de discussie de nodige aandacht krijgen. Een kritische beschrijving omtrent het gebruik van de bandopnemer (blz. 28-30) kan de jonge leraar hierbij veel hulp bieden.

Uitvoerig wordt ingegaan op de eisen die aan de leraar worden gesteld met betrekking tot het spreken. Vooral voor de didactische vorming van de leraar Nederlands is dit van grote betekenis. „Zo is het bij het onderwijs van essentieel belang dat leraren zich goed verstaanbaar kunnen maken met een zo prettig mogelijk stemgeluid en zich vooral ook helder kunnen uitdrukken. Merkwaardig genoeg gaat men er schijnbaar van uit dat leraren, in tegenstelling met vele van hun landgenoten, zondermeer in staat zijn goed te spreken in het openbaar” (vgl. „De jonge leraar en zijn taak” door H. B. van Laatum in *Onderwijs en Opvoeding*, jaargang 16/1965, nummer 3).

In het hoofdstuk „stelonderwijs” wordt in het bijzonder gewezen op het belang van de opdracht, de taalcultivering en de presentatie van het opstel en andere schriftelijke werkstukken.

De aansluiting van l.o. en v.o. komt ter sprake in het hoofdstuk over het spraakkunstonderwijs. „Het voortgezet onderwijs moet steunen op wat de lagere school (het basisonderwijs) geleerd heeft en uitgaan van de kennis die bij de leerlingen bekend verondersteld wordt” (blz. 85). Een gezond overleg tussen leerkrachten van het l.o. en de leraren van het v.o. is hierbij op zijn plaats, zeker waar het problemen betreft als leerstofplanningen, behandeling van specifieke moeilijkheden (vgl. bijvoorbeeld „Inleidend grammaticaonderwijs” door H. Burama e.a. in *Chr. Ped. Studieblad*, jaargang 14/1965 nummer 9, 340-348).

Vervolgens komen de hoofdstukken „het leesonderwijs” en het „literatuuronderwijs” aan de orde. Onderwerpen als „het eindexamen” en de „urentabel” besluiten het eerste gedeelte van deze handleiding. Om ook de jonge leraar Nederlands op de kweekschool voor onderwijzers tegemoet te komen, zijn opgenomen de zogenaamde „aanvullende opmerkingen”

De uitvoerige bibliografie (100 blz.!), voorafgegaan door een korte inleiding met betrekking tot het gebruik ervan, werd samengesteld en per onderdeel gerangschikt door Drs. J. M. Renders. Deze bibliografie vormt een uitstekend apparaat voor de jonge leraar die zich verder in dit vak wil verdiepen.

Tot slot nog enkele opmerkingen bij deze waardevolle leidraad. Meer

aandacht hadden de auteurs mogen besteden aan het vraagstuk van studieleiding en studielessen (vgl. de publikatie van N. J. Heijkoop hierover in nummer 10 van dit tijdschrift 1965, 465-468, en verder de publikatie van A. Parent „Studielessen in de brugklas”, St. Bonaventura, 32 (1965) nummer 33 (891-896).

Ook had ons inziens iets dieper mogen worden ingegaan op de beschrijving van de foutenstudie (blz. 134) met betrekking tot het evaluatievraagstuk.

J. M. WIJLAARS,
didactisch medewerker
Wetenschappelijk Bureau
Onderwijs en Volksontwikkeling te R'dam.

AFSCHEIDSCOMMISSIE GEM. KWEESCHOOL A'DAM

Eind juni 1968 krijgt de Gemeentelijke Kweekschool voor Onderwijzers in Amsterdam een nieuwe directie.

De heren R. Wichers en C. Th. Bevelander zullen dan afscheid nemen. Er bestaan uitgewerkte plannen om hen een waardig afscheid te bereiden.

Teneinde alle oud-leerlingen (en dat zijn er duizenden) een uitnodiging te kunnen zenden voor de grote reunie verzoekt de afscheidsc commissie om toezending van adressen.

Niet alleen het eigen adres, maar ook dat van andere oud-leerlingen is van belang.

Men wordt verzocht de gegevens toe te zenden aan de secretaris van de afscheidsc commissie, Postbus 3370 in Amsterdam.

Overzicht geslaagden aan het Nutseminarium voor Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam - 23/24 november 1967

voor de Middelbare Akte Pedagogiek A:

Mej. J. H. Bosschart (scriptie: „Tekenen in de Montessori methode”)

T. W. A. van Capelleveen (scriptie: „Het bewegen en de wijze waarop het ontwikkeld kan worden”)

R. T. P. van de Crommenacker (scriptie: „De rol van Mentor van het jongeren-centrum te Gemert”)

W. J. G. Dudink (scriptie: „Een onderzoek van enkele factoren die van invloed kunnen zijn op de prestaties van de leerlingen in het leerlingstelsel van de plaatselijke telefoondienst te Amsterdam”)

- C. Hoogendijk (scriptie: „Een didactiek van het voorbereidend vakteken-
onderwijs voor het algemene eerste jaar van de lag. techn. school”)
- Mej. E. van Hulst (scriptie: „Vrije expressie”)
- J. C. W. Kreecke (scriptie: „De aansluiting van het vak rekenen bij het
huidige lager-onderwijs op de aanvankelijke algebra bij het u.l.o.”)
- Mej. M. Kroonder en Mej. C. W. Lammers (scriptie: „Een onderzoek
naar: de voorkeuren, die er bestaan bij kinderen uit de eerste, tweede,
derde en vierde klas van de openbare lagere school, t.a.v. een beperkt
aantal illustratie-technieken, afkomstig uit Nederlandstalige kinderboeken,
die na 1945 zijn verschenen of zijn herdrukt”)
- Mevr. A. S. Luza-Verfürden (scriptie: Museumles, theorie en praktijk”)
- J. Nieuwenhuizen (scriptie: „Een didactiek gericht op: „Het zelf leren
vinden van oplossingsmethoden”)
- H. H. Nijhuis (scriptie: „(Ped)agogische taken in het huidige personeels-
beleid van het bedrijfsleven”)
- A. W. Rosenbohm (scriptie: „De ontwikkeling van de dienst voor Sociale
Zaken in Zaandam met betrekking tot de kindzorg en de gezinszorg”)
- C. M. van Rijkswijk (scriptie: „De mogelijkheden van individuele hulp-
verlening aan kinderen met rekenmoeilijkheden door de onderwijzer, een
empirisch onderzoek naar het effect van extra individuele hulp aan een
viertal kinderen in de eerste twee leerjaren van een tweemansschool”)
- J. J. Steenhouwer (scriptie: „Een Belgische taalmethode”)
- J. G. Vermeulen (scriptie: „De ITO-leerling en de oud-ITO-leerling”)

verder zijn geslaagd voor de Akte Pedagogiek M.O.-B:

- H. K. F. Kaldenbach (scriptie: „Wie bezoeken de u.t.s.?” Een descriptief
exploratief onderzoek bedoeld als poging tot vorming van een sociaal-pe-
dagogisch beeld van de gemiddelde u.t.s.-er)
- Th. Oudkerk Pool (scriptie: „Enige gedachten over de opbouw van di-
dactiek op basis van analyse van concrete onderwijssituaties”)
- J. W. Sigtermans (scriptie: „Gelijke kansen en milieu van herkomst”)
- C. Speek (scriptie: „Aspecten van het natuurkunde-onderwijs aan leer-
lingen van het algemeen eerste leerjaar van lagere technische scholen”)